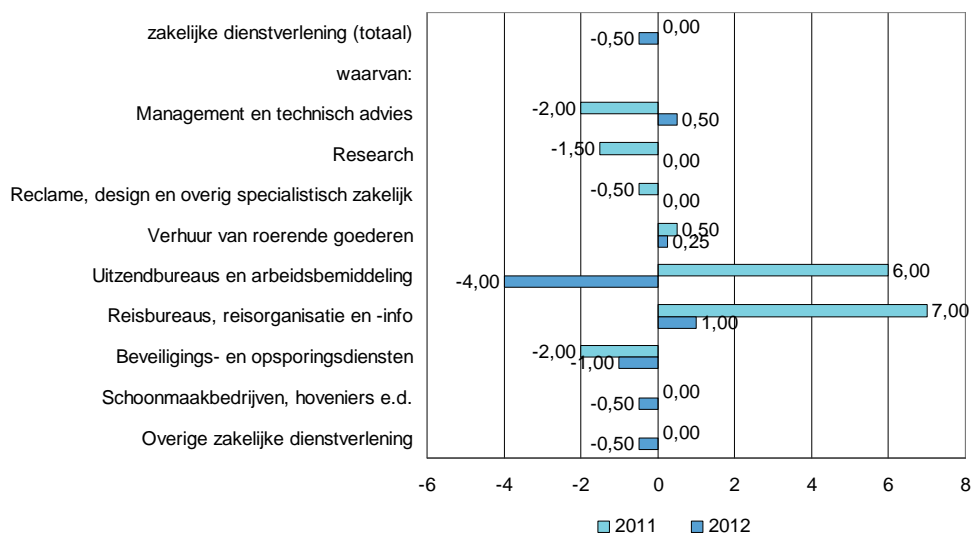

Zakelijke dienstverlening onder druk

Algemeen

De zakelijke dienstverlening blijft achter bij de ontwikkeling in de totale marktsector. De afzet van de zakelijke dienstverlening nam in 2010 nog af. In 2011 bleef de afzet op hetzelfde niveau steken, tegenover een afzetgroei van de totale marktsector van 2%. In de eerste helft van 2011 heeft de zakelijke dienstverlening een beperkt herstel vertoond. Echter, de financiële crisis in de tweede half jaar zorgde ervoor dat per saldo over 2011 geen groei gerealiseerd is. Wel heeft de uitzendsector in de eerste helft van 2011 kunnen profiteren van een toenemende bedrijvigheid. Weinig deelsectoren in de zakelijke dienstverlening laten een groei zien. Veel bedrijven hebben hun behoefte aan zakelijke diensten nog eens kritisch tegen het licht gehouden. Architecten- en ingenieursbureaus zijn sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in de bouwsector en de investeringsbereidheid van overheid en bedrijfsleven, waardoor zij geconfronteerd werden met een krimp. In 2012 zal dit beeld van de zakelijke dienstverlening weinig anders zijn. Bedrijven zullen uiterst kritisch blijven op de inkoop van zakelijke diensten. Er wordt hierbij niet alleen gekeken naar de noodzaak van inkoop maar ook naar de prijsstelling.

Figuur 1 Ontwikkeling afzet in de sector zakelijke dienstverlening, 2011 en 2012

Bron: Prognose kerngegevens MKB, december 2011.

Belangrijkste ontwikkelingen in de zakelijke dienstverlening

Binnen de zakelijke dienstverlening worden onder meer de juridische en economische dienstverlening, architecten- en ingenieursbureaus, marketingbureaus, uitzendbureaus en de overige zakelijke dienstverlening onderscheiden. Het beeld binnen de zakelijke dienstverlening loopt sterk uiteen. De architecten- en ingenieursbureaus en de marketingbureaus maken nog steeds een moeilijke tijd door en het perspectief voor 2012 is nog steeds ongunstig. De architecten- en ingenieursbureaus zijn sterk afhankelijk van de bouw. De bouw is zwaar geraakt door de kredietcrisis en heeft te maken met een beperkte productiegroei. De marketingbureaus ondervinden nog de terughoudendheid van het bedrijfsleven met betrekking tot het inschakelen van derden. Daarentegen hebben uitzendbureaus in 2011 de vraag naar (flexibele) krachtig zien toenemen, maar zij zullen de huidige krimp van de Nederlandse economie snel merken in de vraag naar hun diensten.

Onderscheiden naar subsectoren

Management en technisch advies, research

Juridische en economische dienstverlening

De juridische dienstverlening heeft per saldo relatief weinig last gehad van de economische crisis. Notariskantoren hebben last van de crisis op de woningmarkt. Consumenten zijn terughoudend en kopen minder snel een (andere) woning, waardoor minder hypotheekakten worden afgesloten. Het gevolg voor de notarissen is dat er veel minder overdrachts- en hypotheekakten passeren en de tarieven aanhoudend onder druk staan. Notarissen zien een nog steeds groeiende vraag naar diensten op het gebied van familierecht, zoals testamenten en samenlevingscontracten. Notarissen met een groter aandeel zakelijke klanten hebben mee kunnen profiteren van de economische groei tot en met de eerste helft van 2011. Binnen de advocatuur zag men de werkvoorraad toenemen door bedrijven of particulieren die in de problemen zijn gekomen door de recessie. Ook is er sprake van een toenemende vraag door de juridisering van de maatschappij. Wat de verhoging van de drempel voor juridische bijstand die de regering in petto heeft voor de advocatuur zal betekenen, is vooralsnog onduidelijk.

Economische dienstverlening

De economische dienstverlening bestaat onder andere uit accountants, belastingconsulenten, administratiekantoren en advies- en onderzoeksbureaus op zowel economisch als organisatorisch gebied. Accountants, belastingconsulenten en administratiekantoren werden tijdens de economische crisis vaker ingeschakeld voor adviezen. Door de toenemende bedrijvigheid is de afzet van deze administratieve dienstverleners in 2011 in eerste instantie iets aantrokken, maar zal in 2012 niet doorzetten. De concurrentie op de markt van administratieve dienstverlening is groot. Daarnaast zijn steeds meer administratieve activiteiten gedigitaliseerd. Bij de economische en organisatieadviesbureaus is het afzetbeeld wisselend. Enerzijds doen bedrijven in het licht van kostenbesparingen minder een beroep op adviseurs. Anderzijds bevinden veel bedrijven zich nog te midden van reorganisaties waarbij een adviseur wordt ingeschakeld. De vraag naar (economisch) onderzoek is deels anticyclisch. De rijks- en lokale overheden bezuinigen duidelijk op de inkoop van diensten. Dit is in de branche duidelijk voelbaar.

Architecten- en ingenieursbureaus

Architecten- en ingenieursbureaus zijn wat betreft hun afzet voor een groot deel afhankelijk van de ontwikkelingen in de bouwsector en de investeringsbereidheid van de overheid en het bedrijfsleven. Voor architectenbureaus zijn de ontwikkelingen van de bouwproductie bepalend. De bouwsector verkeert nog steeds in een diepe malaise. De bouwproductie is sterk teruggelopen en op korte termijn wordt nog geen herstel van betekenis van de bouwproductie voorzien. Met name de orderportefeuille van de utiliteitsbouw loopt sterk terug. Het negatieve beeld voor de bouwsector heeft zijn weerslag op de afzetperspectieven van architectenbureaus. Als positieve ontwikkeling wordt gesignaleerd dat klimaatneutraal en duurzaam bouwen bij zowel de overheid als particulieren en bedrijven steeds populairder wordt. Dit geldt niet alleen voor nieuwbouw, maar ook bestaande bouw vraagt in toenemende mate om duurzaamheid.

Voor de ingenieursbureaus is de investeringsgeneigdheid van de overheid en het bedrijfsleven van groot belang. Kantoorpanden en bedrijfsruimten kampen met een toenemende leegstand, maar ook met een teruglopende interne benutting. Dit heeft een remmend effect op de investeringen in bedrijfsgebouwen en daarmee op de investeringsgeneigdheid van het bedrijfsleven. Het gevolg is dat bedrijven minder vaak een beroep doen op ingenieursbureaus. Daarnaast voelen de ingenieursbureaus de gevolgen van bezuinigingen bij overheden op alle niveaus. Het gevolg is dat de (grotere) ingenieursbureaus vaker hun weg zoeken in projecten in het buitenland. Maar buitenlandse concurrenten kunnen ook inschrijven op projecten op de Nederlandse markt. Evenals architectenbureaus kunnen ingenieursbureaus profiteren van de toenemende vraag naar duurzaam ontwerpen.

Marketingbureaus

De marketingbureaus staan onder druk door terughoudendheid van het bedrijfsleven wat betreft uitgaven aan marketing. Voor 2012 zijn de vooruitzichten niet anders. De marketing via internet en sociale media heeft minder te lijden gehad onder de crisis door de toenemende webverkopen. In deze segmenten liggen mogelijkheden voor vergroting van de afzet. Vooral de grote groep kleine bedrijven, waaronder zzp'ers, zal moeite hebben te voldoen aan de toenemende behoefte van de klanten aan geïntegreerde dienstverlening.

Uitzendbureaus

Bij de uitzendbureaus heeft de kredietcrisis diepe wonden gemaakt. De vraag naar uitzendkrachten daalde sterk en in tijden van recessie raken de tijdelijke krachten als eerste hun baan kwijt. Anderzijds kijken bedrijven bij het aantrekken van de markt eerst de kat uit de boom alvorens het vaste personeelsbestand uit te breiden. Flexibele arbeidskrachten vangen de gevolgen van de conjuncturele bewegingen voor de personeelsvoorziening op. Daarnaast wordt verwacht dat bedrijven voorlopig terughoudender zullen zijn in het aannemen van vast personeel zolang er nog geen sprake is van krapte op de arbeidsmarkt. Specialistische uitzendbureaus gericht op de bouw en de financiële sector zijn extra zwaar getroffen door de crisis. Verwacht wordt dat de vraag naar uitzendkrachten in deze sectoren nog even op zich laat wachten. Nieuwe kansen ontstaan wanneer de uitzendbureaus een grotere rol krijgen in de arbeidsbemiddeling van werklozen. Aandachtspunt is de scholing en opleiding van uitzendkrachten. Na een periode van sterke groei, zal de vraag naar uitzendkrachten als gevolg van de terugvallende economische ontwikkeling in 2012 minder groot zijn.

Overige zakelijke dienstverlening

De subsector overige zakelijke dienstverlening omvat een breed scala van diensten die gemeen hebben dat zij afhankelijk zijn van inschakeling met name door het bedrijfsleven, hoewel ook de overheid op verschillende niveaus tot de klanten behoort. Deze klanten zullen uiterst kritisch blijven op de inkoop van zakelijke diensten. Met de ongunstige economische ontwikkeling zal de vraag naar deze diensten onder druk komen te staan.

Werkgelegenheidsontwikkeling

Arbeid is de belangrijkste factor in de zakelijke dienstverlening. Na een daling van de werkgelegenheid in 2010, is in 2011 de werkgelegenheid, met 1,75%, weer toegenomen. Dit betrof vooral uitzendkrachten. In 2012 zal de werkgelegenheid, als gevolg van de minder gunstige afzetontwikkeling, weer licht afnemen.

Winstontwikkeling

De winstpositie van de sector zakelijke dienstverlening is in 2011 verslechterd als gevolg van een achterblijvende afzetontwikkeling. In 2012 zal de winstpositie niet verbeteren. Naast een ongunstige afzetontwikkeling is een blijvende prijsdruk een belangrijke reden voor de beperkte winstontwikkeling.

MKB

De afzetontwikkeling bij het MKB is vergelijkbaar met de totale sectorontwikkeling.

Tabel 1 Kerngegevens van de sector zakelijke dienstverlening, niveau 2010, mutaties ten opzichte van voorgaand jaar

	<i>niveau 2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
	mld. euro	volumemutatie (%)	
buitenlandse afzet	19,2	1,00	0,50
binnenlandse afzet	106,4	-0,25	-0,75
totale afzet	125,6	0,00	-0,50
<i>w.v. MKB</i>	<i>74,9</i>	<i>0,00</i>	<i>-0,50</i>
	mld. euro	waardemutatie (%)	
winst	12,1	-5,75	0,00
	aantal (x 1.000)	mutatie (%)	
aantal werkenden	1.446,9	1,75	-0,25
w.v. werknemers	1.281,2	1,50	-0,50
zelfstandigen	165,6	3,00	1,50
arbeidsvolume	1.099,9	1,25	-0,25
aantal ondernemingen	202,4	2,50	1,50

Bron: Prognose kerngegevens MKB, december 2011.